

DELAVCI

Pravice za svobodu in pravice svoje: Izgubiti ...

Naročnina (subscription):

\$1.50 na leto, 75c na pol leta za Ameriko (\$1.50 ...)

Štev. (No.) 41.

o gospodarskih krizah.

Kautsky v svojem "Erfurt- skem programu."

Dasi je v navadnih razmerah ...

Boli važnosti, ki so jo dobile ...

Volike moderne krize, ki strezajo ...

Nadprodukcija v smislu, da se ...

Drugače je pri proizvodjanju ...

Centve potrebe in nahajajočih ...

Trgovce je že v naprej spekulirajo ...

Čez leto dni pridejo zopet ti ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

KDO JE KRIV?

Sarah Koten je ime 22letni ruski ...

To je pripravilo zapeljano deklico ...

Trgovini blaga se zvežejo med ...

Trgovce je že v naprej spekulirajo ...

Čez leto dni pridejo zopet ti ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

Najbistveniji pojavi gospodarske ...

KAJ ODGOVARJAJO.

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

Urednik "Appeal to Reason-a" ...

NAŠIM CENJENIM NAROČNI KOM.

Prva polletna doba, odkar izhaja ...

V pol letu so se dotični sodruzi ...

Velikokrat smo že povedali in ...

In ta podpora je naročnina. Naročnina ...

Pokažite torej, da hočete svoj list ...

Sodruzi, somišljeniki! Ako boste ...

Vstanite torej, ne spite! Sodruzi ...

Pošilte zaostalo naročnino, pošilte ...

Naročnina za celo leto \$1.50, za ...

Ured. in uprav.

Avery C. Moore, sek-klorik v ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

BOGAT NISI, — ZAKAJ?

Ako bi ti bil bogat, tvoje hčere ...

Istotako ne bi tudi drugi ljudje ...

Glavna vloga, katero igra privatno ...

Vzmemimo najhjen vzgled. Rečimo ...

Iz tega sledi, da moraš osiromašiti ...

Reven si zato, ker si rojen in ...

V socialistični družbi boš tudi ...

Čas je torej, da začneš razmišljati ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Statistika justifikacij na Ruskem ...

Sodruzi, Somišljeniki v Chicagu!

Kam v soboto zvečer 27. jun.?

Vsi na domačo zabavo slov. ženskega socialističnega kluba

Proletarke,

ki se vrši v Mladičevi mali dvorani, 587 So. Centre Ave.

Sodruzi, glejte da se tam vidimo!

Od blizo in daleč

Praktičen škof, — "cash-register" v cerkvi.

Bele sužnje. — Zveznici pokrajinski pravnik Sims v Chicagu.

Rooseveltov brivec. Noben brivec v Zedinjenih državah ni tako drago plačan kot je ravno nek črnec v Beli hiši.

Štrajk poljedelskih delavcev v Italiji. V okolici mesta Parme v Italiji strajkajo poljedelski delavci.

Lesna industrija. Po poročilu zveznega statističnega oddelka je bilo v pretečenem letu 29,855 parnih žag in raznih tovarn za obdelovanje lesa.

DENARJE V STARO DOMOVINO

POŠILJAMO: za \$ 10.00, ...

Denarje nam pošiljajte na preloženem ...

Frank Sakser Co.

109 Greenwich St., New York

6104 St. Clair Ave., N. E. Cleveland, Ohio

6104 St. Clair Ave., N. E. Cleveland, Ohio

6104 St. Clair Ave., N. E. Cleveland, Ohio

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA. THIS PAPER IS DEVOTED TO THE INTERESTS OF THE WORKING CLASS.

Chicago, Ill., 23. Junija (June), 1908.

Leto (Vol.) III.

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in izdajatelj: Jugoslovanska delavska tiskovna družba v Chicago, Ill.

Naročnina: Za Ameriko \$1.50 za celo leto, 75c za pol leta. Za Evropo \$2 za celo leto, \$1 za pol leta.

PROLETARIAN

Owned and published EVERY TUESDAY by South Slavic Workmen's Publishing Company Chicago, Illinois.

JOHN GRILEC, President; JOHN PETRIĆ, Secretary; ANTON PRERIG, Treasurer.

Subscription Rates: United States and Canada, \$1.50 a year, 75c for half year. Foreign countries, \$2 a year, \$1 for half year.

Advertising Rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS): "PROLETAREC"

587 So. Centre Ave., Chicago, Ill.

DOPISI

Na delo za boljšo prihodnost!

Neff, O., 4. jun. — Cenjeni sodrug urednik! Dovolite mi nekoliko prostora za par vrstic v našem delavskem listu "Proletarec".

Razmere, o kakršnih se sliši od vseh strani in čita v časopisih, vladajo tudi pri nas. Tudi pri nas se je zatrosila tista bolezen, ki se ji pravi "finančna sušica". Eden za drugim se počasi oglašamo: "Jaz sem 'suh' — in jaz tudi." Da je kapitalizem zakrivil te razmere, to je pri vsakem zavednem delavcu samo ob sebi umevno. Poleg kapitalističnih velebrabežev se pa še oglašajo drugi zavedavci, ktere na veliko žalost in sramoto naši delavci tudi podpirajo in jim svojimi krvavimi mukami krmijo želodec. Tukaj imamo nekoga karkarja, ki se je priključil k nam pred enim letom. Ta nekorkistnež zdaj živi na račun ubogih delavcev, in v zahvalo jih še ne ogovori ne jih sreča na cesti. Do zdaj je imel le majhno šapo za striženje ovac v najemu, a sedaj se je pa že toliko opomogel, da bode postavil večjo šapo, ktera bode le par osebam koristila, drugim vsem pa škodila na izobrazbi. "Sušica" bode pa še huje pritiskala.

Ali bi ne bilo bolje, da bi dal za šolo, kjer se otroci saj kaj naučijo, kakor da daš za cerkev, ki ne donša nobenih koristi? Ali trpiš to, da se na tvoje stroške postavlja poslopje, ki zmirom prazno stoji, a ti pa nimaš kam pod streho? Zakaj zakladaš lembe, da se fino oblačijo, dobro pasejo želodec, stanujejo v prijetnih stanovanjih, vozarijo v kočijah in žive pohotno življenje, — ti si pa sam lačen, borno obleden, na stanu dolžan, peš hodiš in občutiš vso grenkobo bednega življenja? Zakaj si moraš ti sam dela iskati, a njim ga ni treba?!

Mislím, da je že čas, da vsak delavec to razmislija in spozna sam, kako krivično je urejen svet. Spoznati bi moral tudi, da je kapitalizem vir vsega zla in da bi moral delavec imeti več pravice kakor jih pa ima. Ko si se vsak dan mučil in delal, rekel si: "O, jaz za služim dovolj za potrebo; ni me ni treba združevati z drugimi." Zdalj pa uvidiš, kako je to potrebno, ko si že mesece brez dela in ko srečaš na stotine drugih, ki so tudi brez dela. Kaj ne, sam nase si nevoljen, ko se vedno praznih rok vračaš od delodajalca; voziš se od mesta do mesta na tovornih vlakih za delom, a zastoj. Kapitalist te neče poslušati niti razumeti; on razume samo rožljanje dolarjev. Ali si se že naučil? Ali si zadovoljen s tem? Zdalj uvidiš, da ni nič dobrega pričakovati od starih vladajočih strank. Treba je drugega sistema, treba je več pravice delavskemu razredu. Treba je, da pride na krmilo socialistična stranka. Socializem zamore šele rešiti delavstvo iz teh strašnih spon, ktere ga danes pritiskajo k tlom. Seznaní se torej s socializmom in njegovo stranko in bori boritelj za svoja delavska prava.

Poglej kaj trpe danes ljudje, ki so se dali izrabiti po kapitalisti in so glasovali za njih kandidate. Slučaj, da je neki zamorec v bližnjem mestu Bellaire pobral ogledano kost na kupu gnoja, da si utesi glad, je dovolj viden dokaz, kam smo prijadrali delavci s svojimi hlapčevsko poslušnostjo. Poglej tudi, koliko drže kapitalisti do delavca sedaj, ko je v hedi in stiski. Takajšnji premogovinski posestnik C. Troll je 25. maja na premogarski konvenciji v Wheelingu, W. Va., vprašal nekoga drugega kapitalista iz bližnjega mesta St. Clairsville, O., kaj da je storil s premogarji in dotični je odgovoril: "Nothing, starve them

to death!" (Nič, izstradajmo jih do smrti)... Seveda, zdaj je lahko izstradati delavce ko jih je toliko brez dela. Izstradati jih najprvo, potem bodejo delati za vsako plačo — to je hočejo kapitalisti. Toliko drže kapitalisti do delavca!

Ne čitaj kapitalističnih listov, kteri zagovarjajo današnji kapitalistični sistem in delavcem trošijo samo prah v oči. Čitaj "Proletarec", kteri je pravi list za izobraževanje slovenskih delavcev v Ameriki. In ko ga prebereš ne vrzi ga na stran, daj ga raje svojnemu prijatelju. Daj mu trikrat, štirikrat, potem ga pa nagovarjaj za naročnino. "Proletarec" te obišče 52krat v letu in ako te v tem času ne napravi socialistična, potem te nobena stvar več ne bo.

Pozdravljam vse čitatelje in čitatke "Proletarca", a listu želim mnogo novih naročnikov.

Math. Tusek

V Lorainu, O., gre še zmiraj slabo z delom. — Veselica.

Lorain, O., 17. jun. — Cenjeni g. urednik! Prosim, sprejmite teh par vrstic v priljubljeni nam socialistični "Proletarec". Kakor povsod v Ameriki, tako tudi pri nas se vedno gospodari gospodarska kriza. Z delom gre še zmiraj bolj slabo. Lorainški Slovenci se tolažimo med seboj in pričakujemo boljih časov, ali kdaj pride naš bog nazaj, tega ne vemo.

13. junija zvečer je imelo tukajšnje društvo "Bled" stev. 17 S. N. P. J. svojo veselico in sicer v prostorih sobrata Ivana Zalarja. Kljub krizi in slabim časom se je pa veselica dobro obnesla; čistega dobička je ostala precejšnja svota. Na tej veselici nas je izvrstno zabavalo novo narodno pevsko društvo "Prešern", ktero nam je zapelo nekaj izbranih pesmi. Le tako naprej. "Prešern" Odbor društva čuti dolžnost, da se na tem mestu zahvaljuje za obisk rojakov in lepo petje.

OD UREDNIŠTVA.

Gospod Josip J. Peshell et consortes, Ely, Minn.

Hvala lepa za vaše "nasvete". Kakor si vi domisljate, da so ti "nasveti" lepi in potrebni, tako jih mi smatramo ničevim in smešnim. Ako vaš "politični" klub nima druge naloge, kakor diktirati uredništvom, kaj smejo in kaj ne smejo priobčevati v časopisih, tedaj je ta klub res izredno predrzna prikazen med ameriškimí Slovenci. Med razsodnimi ljudmi se sme kaj takega pojaviti le v Kurentovih dnevih.

"Proletarec" kot glasilo slovenskih socialistov v Ameriki, kot glasilo resnične delavske stranke, ima svoja pota in svojo smer, ne oziraje se na liste, na politične organizacije ali na posamičnike, ki silijo v politično ospredje in ki so naši načelni nasprotniki. Kadar koli torej sili načelno nasprotstvo tako daleč da hoče vedoma in namerno škodovati našemu listu, naši stranki ali posameznim socialistom, in kadarkoli vidimo, da se izrablja in zatira delavstvo, tedaj je naša dolžnost, da dotičnika ali dotičnico ožigosamo v javnosti. In to je kolikor zaslužijo, pa nič več. Vedoma brez vzrokov pa ne bode "Proletarec" napadal in žalil nobene osebe, pa naj bode še tak nasprotnik socializma. Na tem stališču stojimo in bomo stali, ne da bi se niti najmanje ozirali na "nasvete" gotovih "nepripranečnikov" v Ely, Minn.

Dalje "toplo priporočate" rojakom, da si naj snujejo "Družbina (sic!) P. (olitična) Društva ali Klube", kteri naj bi prirejali večkratne shode in na kterih naj se člani posvetujejo o koristih delavstva (!) in za napredovanje na političnem (!) polju". V istej sapi pa zopet pravite, da "nikakor ni priporočati zveze ali klube, kteri vsebujejo (!) strankarski značaj." In zopet dalje: "Klub mora biti nepristranski ter vsebovati (!) le namene kteri so za splošno korist delavstva in celega slov. naroda v Ameriki."

Klo naj to razume? Rojaki naj snujejo politične klube, posvetujejo se naj o koristih delavstva, a zraven pa morajo biti nepristranski! Kakšne so te "delavske koristi" in kakšni so "nameni za splošno korist delavstva"? Nepristranski ali neodvisen v politiki pomeni toliko kot nič! Nepristranski političarji so prvi ignorante, ki sami ne vedo kaj hočejo, drugič so pa hinavci, kteri so vsak čas pripravljeni stopiti v službo, te ali one politične stranke. Politično zaveden delavec ne more biti nepristranski. Priznati mora načela te ali one stranke, da ve, za kaj se bori, potem naj se bori

v svojo korist, ali pa nevedoma v svojo lastno škodo t. j. če je pristal strank, ktere zagovarjajo kapitalizem, Nepristrankarstvo ali neodvisnjaštvo je pa direktno politično hinavstvo in ovinkarstvo, ktereza se ne oprijemlje noben pošten politik in ktereza bodedo mi tudi dosledno pobijali. Samo sleve in politične ničle še ne upajo v odprt politične boj, marveč plazijo po ovinkih. Takšno ribarjenje v kalnem ne velja dandanašnji več. Čemu se sramujete povedati, da ste za štafazo republikanski ali demokratski stranki če že sovražite socialistično stranko? Ali mislite na ta način loviti nezavedne delavce? Ne bo šlo, gospodje! S tem, da se proglašate nepristranskim, ste zoper platformo in program, ktereza je letos sprejelo 42.000 razredno zavednih delavcev, organiziranih v socialistični stranki Združenih držav, in s tem ste tudi zoper delavske zahteve za gospodarsko svobodo in za odpravo mezdne sužnosti, nakar vas moramo smatrati kot nasprotnike delavstva in njega interesov. To pove dovolj, kdo ste vi.

To smo vam hoteli povedati, da bodede vodili, zakaj je vaš članek zletel v koš od koder se nikdar več ne vrne.

VSEUČILIŠKA STAVKA V AVSTRILJI.

Vendar se je zgodilo. Komaj nekoliko tednov je minilo, odkar se je akademičnim oblastim posrečilo, preprečiti stavko dijakov na visokih šolah v Avstriji. Tako se je razvila Wahrmondova afera in zahvaliti se je zato neodkritostnosti vlade in strahopetnosti liberalnih strank.

Ko so klerikaleci naskočili vseučilišče v Inomostu in tam preprečili predavanje; ko so Hagenhofer in tovariši opijanili četo zapeljanih kmetov in naskočili graško vseučilišče; ko je postalo slepem jasno, da se klerikaleci res pripravljajo na "osvojitve" vseučilišč v zmislu lanskoga katoliškega shoda; da je učni minister Marchet zatrjeval, da bo svoboda znanosti varovana na vsak način in da se nič ne zgodi profesorju Wahrmondu. Dijakstvo, ki ima vsaj še nekaj mlade krvi v žilah, je samo valde tega zatrjevanja začasno opustilo misel vseučiliškega štrajka. Toda razočaranje je prišlo kmalu.

Dopust profesorja Wahrmonda se je končal. Wahrmond se je vrnil v Inomost. Klerikaleciem je bilo že obljubljeno, da ne bo predaval o cerkvenom pravu. Že to je bilo popolnoma neupravičeno, kajti za akademične oblasti ni bilo nobenega poviča, prepovedati Wahrmondu predavanje. Vendar inomostski profesor res ni naznanil predavanj, temveč samo seminarske vaje o zakonskem pravu. Vlada pa je preprečila tudi to; da vzame Wahrmondu priložnost za punk, je tirolski namestnik dal zapreti vseučilišče v Inomostu.

Načlna, po katerem se je to izvršilo, se ne sme prekmalu pozabiti, kajti preznačilen je za sedanjí zistem v Avstriji. Nihče noče biti kriv tega, kar se je zgodilo v Inomostu. Ko je bil čas, da se kaj ukrene, ni bil navzoč učni minister dr. Marchet. To je menda sploh specialiteta avstrijskih političarjev, da jih nikdar ni tam, kjer bi morali pokazati svojo barvo. Navzoč pa je bil "slučajno" gospod Beck; on pa je prepustil tirolskemu namestniku ukrep, in ta je ukazal, da se zapre univerza. Prvošoleci bode morda verjeli, da je namestnik ravnal na svoj račun.

Poleg vlade so pa v Avstriji tudi še politične stranke. Spomnimo se še enkrat, da imajo protiklerikalne stranke večino v dunajskih zbornici. Za trenotek se je menda liberalci sami spomnili, da je tako. Poročilo se je v sredo, da je izbruhnila v ministrstvu kriza, da bodo nemški liberalni zahtevam. Zdelo se je, kakor da bi se bil liberalizem zdramil. Toda to je trajalo menda tri ure in liberalizem je zopet mirno v gospodu zaspal. Inomostsko vseučilišče je zaprto Wahrmondu je punk onemogočen, a Beck je še vedno minister. Marchet, Derschatta in Prade pa poleg njega. Mislilo se je, da se bližka, pa se je le žgal samo kolofo-nij.

Od liberalnih političnih strank torej res ni pričakovati rešitve. Mi se temu pač ne čudimo; davno smo že prišli to dejstvo. A mladinci se je zdelo nemogoče, da bi se tako sramotno udali ljudje, ki so široko stališča v svobodomiselnosti kakor sejmariji in ki bi — nota bene — imeli moč zoper klerikalizem, če bi le hoteli! Razočaranje

je hudo zadelo dijake; tem hitrejši in odločnejši je bil pa njihov sklep. V sredo je bila stavka na nemških vseučiliških sklenjena; v četrtek so bila predavanja ustavljena že skoraj na vseh nemških in čeških visokih šolah.

Avstrija je torej srečno prijadrjala tja, kjer je bila Rusija. Stavka na visokih šolah je dogodek čegar pomen sega daleč čez meje avstrijske države in sramota našega liberalizma je postala očita vsemu svetu.

Za dijake ni malenkost, kar so storili. Stavka jim nalaga velike žrtve in pomeni zanje mnogo izgub. Vsakemu resničnemu prijatelju mladine mora biti žal, da se vneema boj na tem polju. In vendar je to še edino veselo znamenje v teh tužnih razmerah, v ktereza so meščanke stranke spravile državo.

Seveda je vprašanje, ali bo vsaj vtisk tega dogodka dovolj močan, da se zdramijo liberalne stranke. Mi smo skeptični. Če se vidi, koliko donežih klofut je liberalizem že ponižno kvitiral, se ne more upati, da se mu na stara leta povrne moč, katero je že davno zafrežkal. V najboljšem slučaju je mogoče, da dvigne za trenotek "zastavo svobodomiselnosti"; a čim bo Wahrmondova afera končana tako ali tako, bo liberalizem vesel, če bo smel zopet mirno sedeti na zofu in sanjariti o nekdanjih dneh Resnega nasprotnika nima klerikalizem nikjer več, kakor pri delavcih, pri socialni demokraciji. Zadnji boj bo izvojevan med klerikaleci in socialnimi demokrati, liberalci bode k večjemu gledali kakor veteranci nanj.

"Rdeči Prapor."

Poletni želodec. Poletni želodec se veliko laži od zimskega želodeca, kajti prebaviti ne more veliko in močne hrane. Vsled hude vročine se njegovo stanje hitro menja. Tedaj poskusamo zjednačiti zunanjo vročino z notranjo.

"Radnička Straža"

je edini hrvaški socialistični list v Ameriki. Izhaja vsako drugo erdo in stane \$1.00 NA LETO. Naslov: "RADNIČKA STRAJA", 115 FISK ST., CHICAGO, ILL. Priporočajte ta list bratom Hrvatom!

ZEMANOVO "GRENKO VINO", je najboljšje zdravilo svoje vrste, izvrstno sredstvo proti boleznim želodeca, črev in ledvice, čisti kri in jetra. NEPRESEGLJIV LEK ZA MALOKRVNE ŽENE IN DEVOJKE. Izdelano iz najboljšega vina in zdravilnih zelišč.

ZEMANOVA "TATRA", želodečni grenček. Tatra je izdelana iz zdravilnih zelišč tatranske gorovja, zdravi živčne slabosti, podpira lahko prebavo želodčev in se je dobro obnesla proti bolestim revmatizma. Dobiti v vseh slovenskih salunih kakor tudi pri izdelovalcu teh najboljših zdravil. Prodaja na debelo in drobno najboljša Californijska vina.

B. ZEMAN, 777 Alport Street, Chicago, Ill.

POMLAD JE TU

Nabaviti si bode treba raznovrstne vrhne in spodnje obleke, pokrivala, obuvalo, itd.

Ako hočete biti postreženi hitro in z dobrim blagom, ogledite si našo veliko zalogo predno kupite kje drugje.

Schwitzner CLOTHING CO. 577-579 BLUE ISLAND AVE. CHICAGO, ILL.

Unijska Tiskarna!

PHONE: HYDE PARK 3126.

Slovensko Tiskovno Društvo

v Chicagi, Ill.—1252 E. 75th St.

Sprejema naročila na vsa v tiskarsko stroko spadajoča dela, kakor: tiskanje knjig, brošur, društvenih pravil in potrdil, vsake vrste vabil, velikih in malih plakatov, vstopnic k veselicam in plesne vzporedi; dalje: vizitnic, pismenega papirja in kuvert s firmo; za društva, trgovce in obrtnike ter za zasebnike—sploh vse tiskovine—in to v kateremkoli jeziku. Ker imamo z najnovejšimi stroji bogato opremljeno tiskarno, v stanu smo pri nas naročena dela izvrševati lično, hitro in po najnižjih cenah.

Posebno opozarjamo vsa cenjena društva in politične klube na naše izredno nizke cene, hitro postrežbo in na najcenejšo izvršitev pri nas naročenih društvenih tiskovin.

njo. To pokazuje kako neumno je ob vročih dneh zmrzovati želodec z ledenomrzlimi pijačami, ali pa prenasabati z mesom. Pazite! Kakor hitro imate z želodcem kakšno nepriliko, uživajte takoj Trinerjevo zdravilno grenko vino. Želodec dobi moč in lahko prebavi tudi trdo hrano. To je edino zdravilo, ktereza smeš dati vsakemu članu v rodini brez skrbi, kajti ne vsebuje nikakih škodljivih snovi. Rabi-te ga v vseh boleznih prebavilnih organov kot tonika. V lekarnah Jos. Triner, 615—622 So. Ashland Ave., Chicago, Ill.

Frank Kvasnička

Trgovina z železnico, raznim orožjem in pohištvom. Topravlja peči.

643-645 W. 18th St. Chicago, Ill.

M. A. Weisskopf, M. D.

Izkušen zdravnik.

Uraduje od 8—11 predpoldne in od 6—9 zvečer.

885 So. Ashland Ave.

Tel. Canal 476 Chicago, Ill.

Hermankovi praški

so najboljšje zdravilo za glavobol in neuralgijo.

Ustavijo bolečine v 15 minutah.

Cena 25 centov.

J. C. HERMANEK, lekarnik,

585 So. Centre Ave., Chicago, Ill.

Frank Sakser Co. 109 Greenaich St., New York 6106 St. Clair Ave., Cleveland, O.

SPOSTOVANI ROJAKI!

Zadnje mesece je mnogokrat slišati in brati, da denarji kteri so bili poslani v stvar domovino niso tje dospeli po 3, 4 in 5 mesecih. To se nemore nikomur zgoditi, ako se s zaupanjem obrne na nas; vse denarne pošiljave dospejo po nas poslane v 12-14 dneh.

Parobrodne listke dobite pri nas za ktere črto želite in za izvirne cene.

Obrnite se v teh slučajih vedno le na nas in prepričani bodede, da ste prav storili.

Z veleštovanjem

FRANK SAKSER CO.

Slovenecem in Hrvatom!

namanzamo, da izdelujemo raznovrstne

obleke, po največjem kroju, Unijsko delo; trpačno in blago, daj v delokrog oprave—oblek. Pridite in ogledite si našo izlobo. Z vsem spoštovanjem

J. J. DVORAK & CO. UNION CLOTHIERS—TAILORS 598 600 BLUE ISLAND AVE.

GOSTILNA, dobro in vedno preskrbljena

slovenskimi modkami in prostim prigrizkom.

Dvorane, za društvenene seje, svatbe, zabavne večere, veselice itd.

Potujoči rojaki vedno dobro došli.

Priporočam se vsem v mnogobrojen obisk

Frank Mladič

587 SO. CENTRE AVE., CHICAGO, ILL.

Pomlad je tukaj.

Sezona ženinov in nevest prihaja. Če se ženite, je važno za vas, da si omislite dobro sliko kot spomin na vaš ženitvanjski dan. Dobra slika, da boljše ne merete dobiti, vam izdela

Wilke

izkušen fotograf,

391-393 BLUE ISLAND AVE., CHICAGO.

Ima večletno skušnjo in izdeluje najfinejše fotografije po smernih cenah.

TELEFON CANAL 287. USTANOVLJENO 1883.

Pristno Domače Vino

Belo vino ..... 60c galon

Rdeče vino ..... 50c galon

Rdeče staro vino ..... 45c galon

Rmno vino ..... 55c galon

Posoda prosta. Te cene veljajo odjemalcem od 50 galonov naprej. Izključena pa niso tudi manjša naročila. Vino pošiljam proti predplačilu ali po C. O. D. po vsi Ameriki.

Priporočam se rojakom tudi za obisk moje lepo urejene gostilne z izbornimi pijačami in z vedno pripravljenim prostim prigrizkom.

Za dobro in točno postrežbo, kakor tudi za pristnost vina jamčim.

JOSIP ZALOKAR,

899 Edison Road N. E., Cleveland, O.

M. Lacković in Fr. Smetko

779 West 18th St., Chicago

MODERNO OPREMLJENA SLOVENSKA TRGOVINA Z JESTVINAMI (GROČERILJA.)

Najboljši riž, kava, čaj, moka itd., sploh vsakovrstno domače in prekomorsko blago vedno sveže po najnižji ceni na prodaj.

Na zahtevo razvažam blago tudi na dom, za kar nič ne računim.

Najbolje in najje neje obuvale kupiti pri

John Klotz

631 Blue Island Ave. CHICAGO.

Sprejema tudi pravila.

RABNA IN TROŠKOVNA VREDNOST

kot tvoriteljci menjalne vrednosti.

Danes vlada v produkciji poslovna oblika. Družba nima nikakega produkcijskega načrta. Produkcija se v svojo izmenjavo in ne potreba. Način izmenjave tiči v lastnosti produktov.

Če abstrahiramo od različnih form, ki branijo na prvi pogled spoznati bistvo in povod izmenjave, vidimo, da se izmenjava produktov opira na razmerje med ljudmi.

Meščanski ekonomisti trdijo, da dandanes izmenjavo in njen način določuje razmerje med produkti. S tem se produktom nekaj pripisuje, kar v resnici ne obstoji. To napako meščanskih ekonomov je spoznal prvi Marks. Imenuje jo fetišizem blaga; tudi kapital nosi značaj fetišizma. V družbi privatne lastnine zadobi izmenjava produktov, lice, kakor da to izmenjavo določuje razmerje med produkti, med tem ko se je izmenjava v prvotnem komunizmu določala po razmerju med ljudmi.

Produkcija je slonela na drugi podlagi: bila je stvar družbe in ne posamnika. Če je produkcija družbena zadeva, se določa po potrebi. Če tega ni, je produkcija potrebna samo radi izmenjave.

Brez zasebne lasti ne more biti produkcije, ki bi imela za cilj kaj drugega nego izmenjavo in tej siedeče profite. Pogoj današnje kapitalistične produkcije je torej zasebna last. Iz tega nujno sledi premoč kapitala nad delom. Človek je v ustvarjanju družbe pozabil sam nase, odnosno njegova volja ni bila absolutna.

Blago se izdeluje v svojo izmenjavo. Čemu se producira? Radi potrebe. Da se uteče človeške potrebe, ki so prirojene ali pa pridobljene, se producira. To bi bilo potrebno, naravno.

Vsako blago mora imeti torej rabno vrednost. Nemogoče je izmenjati produkt, ki ima samo za producenta vrednost. Da se produkti morejo izmenjati, je nujno, da so isti koristni za vse druge ali pa vsaj za gotovi del ljudi. Če je produkt, ki sem ga pridobil, zame koristen in potreben, tedaj pravimo, da ima zame rabno vrednost.

Ta rabna vrednost pa se določa po fizičnih lastnostih produktov. Vsako blago poseduje rabno vrednost, kajti blago, ki nima rabne vrednosti, ne more biti predmet izmenjave, če nočemo ponizati izmenjave do nezmisla.

Nasprotno pa moramo vedeti, da ni vse blago, kar ima rabno vrednost. So dobra (Guter), ki imajo rabno vrednost, pa vendar niso blago ali produkt dela.

Divjačina v gozdu, ribe v vodi, rastline, sadovi — vse to so dobra, imajo rabno vrednost, ki pa lahko obstoje in se razmnožujejo brez človeškega dela. Ta dobra so nepremična, dokler divjačina ni ujeta ali rastlina ni utrpana; tudi ta dobra niso nastala radi izmenjave; to torej ni blago.

Blago se imenuje samo ono, kar je bilo producirano v izmenjavo ali pa se je pozneje določilo za izmenjavo.

Razmerje, v katerem se blago izmenjava, ustvarja menjalno vrednost. Vsemu blagu je določena neka podlaga, ki jo v življenju zovemo vrednost — vrednost blaga.

V blagu, katero se menja, mora biti nekaj skupnega z blagom, s katerim se menja. Ta skupnost mora biti radi premerjanja produktov. Oba produkta morata biti enake vrednosti.

Povod izmenjavi dajejo različne lastnosti različnih dober. Če bi imela vsa dobra jednake lastnosti, bi odpadla vsaka izmenjava. Torej radi različnih dober se blago izmenjava kot rabna vrednost.

Da se najde vrednost blaga, ne smemo gledati na njega rabno vrednost. Če ne upoštevamo rabne vrednosti, nam ostane za cenitev blaga samo še en pot.

Blago ceniti kot produkt človeškega dela.

V blagu, kjer je skrito človeškega dela, moremo iskati le eno vrednost. Pregledati je treba množino dela, ki se je potrebovalo za ustvaritev produktov. S tem, da smo konstatirali množino dela v blagu, se nismo našli vrednosti blaga. Sedaj je treba ceniti to v produktu vtleseno delo.

Marks pravi, da se delo meri po času, ki se ga je potrebovalo za ustvaritev produkta. Čas je torej najpoglavnejša stvar.

Pri tem si lahko mislimo: Če se delo meri po času, se pripeti, da imajo produkti enih in istih lastnosti različno vrednost. En delavec dela hitreje, drugi počasneje. Težko je dobiti dva delavca, ki bi

eno i nisto delo v istem času dodelala.

Toda tu ne smemo prezreti: če govorimo o delu, se ne smemo ozirati na individualno delo, temveč na družbeno delo.

Marks pravi povsem jasno: "Skupna delavna moč družbe, ki se zreali v vrednosti blaga, velja tu kot ena in ista človeška delavna moč, če tudi obstoji iz številnih individualnih delavnih moči, je ista človeška delavna moč kakor ona, dokler ima značaj družabno povprečne delavne moči, in kot taka potrebuje v produkciji blaga tudi le povprečno potreben ali družabno potreben delavni čas."

Iz tega moramo logično izhajati, da z zvišanjem produktivne moči dela, pada družabno potreben delavni čas in z njim — vrednost.

Ricardo, ta duhoviti učencec Adama Smitha, je prvi spoznal, da se blago ceni po delu, ki je skrito v produktu. Marks pravi, da je Ricardo prezrl družabni značaj dela, ki je skrit v vrednostni formi blaga. To pa je bil povod, da meščanski ekonomisti niso zasledili fetišizma blaga.

Blago se izmenjava raditega ker je različno. Če ta stavek razširimo, moramo reči, da je človeško delo oni element, ki ustvarja rabno vrednost. To pa daje povod produkciji.

Povod, da se blago kot rabna vrednost lahko izmenjava, daje kvalitativno različno koristno delo, kot vsebina blaga.

Iz vsakdanjega življenja vemo, da je blago kot vrednost kvantitativno različna.

Ker je rabna vrednost blaga različna, se blago izmenjava kot realna vrednost — na drugi strani pa se blago radi vrednosti izmenjava. Vrednost blaga se torej ne določa po kvalitativnem delu, temveč splošno po tem, koliko življenskih moči se je izdalo za produkt, po primeri poedina.

Marks je torej upravičen reči: Delo ni edini izvor bogastva. Če raste produktivna moč dela radi novih iznajdb in jednega, raste tudi bogastvo, ki pa je v kapitalistični družbi s pomočjo zasebne lasti le v prid posamnikom — imetnikom proizvodnih sredstev.

Sestava vrednosti blaga odgovarja produkciji njegovi. Razločevati moramo torej med menjalno vrednostjo blaga pri produkciji za prodaj in menjalno vrednostjo pri drugem načinu produkcije.

Ponavljamo še enkrat: 1. Fetišizem blaga je, da se v meščanski kapitalistični družbi na prvi pogled vidi, kakor da bi pri izmenjavi blaga odločevalo razmerje med produkti in ne, kar je v resnici, razmerje med ljudmi. — 2. Če se kaj zdelo, producira, to ni blago. Šele če ga hočemo izmenjati, postane blago. Človeška volja pa ni nujno kot taka na to nikakega direktnega vpliva.

Menjala vrednost je produkt dodatne troškovne in anticipativne rabne cenitve.

Oba menjalca sta troškovni vrednosti in rabni vrednosti cenitvi podvržena.

Tržna cena je viden nasledek posredujejoče, po denarju merjene troškovne in rabne vrednostne cenitve.

Vsaka izmenjava dveh dober (samo ona dobra, ki imajo vrednost, morejo biti predmet izmenjave; dobro brez vrednosti ne more v ekonomičnem ali pravnem oziru imeti veljave) se more vršiti to po posredovanju nekoga splošnega ekvivalenta. V tem splošnem ekvivalentu morajo biti spojene druge vrednosti blaga.

Menjalna vrednost je pomen dobra, ki je vsled praktične izmenjave od menjajočih pridejana dobru z ozirom na proizvodne troške in dobiček.

Menjalno blago mora imeti dva glavna predpogoja v sebi: Produkt, ki je namenjen za izmenjavo, mora imeti rabno vrednost za one, ki teh produktov nimajo, in menjajoči stranki morata biti zasebni lastniki menjalnih predmetov.

Napačna je misel, da so ljudje začeli izmenjavati, ker so bili privatni lastniki. Obratno je res: Ko so ljudje pričeli izdelavati blago, je producirati v svojo izmenjavo, je postala zasebna last nujna, potrebna.

Če kdo producira več, nego potrebuje, tedaj ta nadprodukcija izgubi rabno vrednost za posamnika tega delavnega produkta. To nadprodukcijo utemeljuje zasebna last. Izmenjava produktov je postala potrebna in utemeljena, ko produkcija ni bila več družabna zadeva.

S tem, da se niso izmenjavali

samo produkti, ki so segali čez lastno potrebno rabno vrednost, temveč da so je čez lastno potrebo izdelavali v svojo izmenjavo je postalo razmerje, pod katerim vplivom se blago izmenjava, vedno bolj odvisno od produkcijskih pogojev.

Obehem se je pokazal razloček med rabno vrednostjo in vrednostjo.

Čim več delavnih produktov se izpreminja v blago, toliko bolj raste izmenjava blaga. Razvoj izmenjave se veča, čim večja je produktivnost dela. V tem postaja splošni ekvivalent nujen.

V začetku je izmenjavl vsak to, kar ni potreboval, z onim, kar je imelo zanj rabno vrednost. To je bilo enostavno. Toda če je A, ki je bil krojač, potreboval kruha je šel k Bju, ki je bil pek. B pa je imel dovolj obleke, in zanj produkt Ajev ni imel rabne vrednosti. Dobiti se je moral neki splošen ekvivalent, neka forma, po kateri se je različno blago primerjalo — kot vrednost.

Za ta splošni ekvivalent se je potrebovala sedaj ena, sedaj druga vrsta blaga.

Naposljed se so pojavile drage kovine. Nastal je denar, on je nastopil kot blago proti blagu. Bil je posebej izbrano človeškega dela. Zlato in srebro sta si za stalno pridobila monopol, da služita kot splošni ekvivalent.

Denar je iz teh kovin. Ker je denar splošni ekvivalent in je torej v njem obseženo vse bogastvo, vse človeško delo, je zmagal nad človekom. Danes je to mrtno delo človekovo in njegovih razmer. kralj vsega ljudstva od kneza do prosjaka.

Abditus.

MALI KATEKIZEM ZA DELAVSKE OTROKE.

— Kaj si drago dete? — Delavsko dete. — Kaj pomeni to delavsko dete? — Moj oče dela za plačo, pa je reven.

— Zakaj pa so delavci revni? — Ker imajo majhno plačo? — Ne zato, ker malč delajo, nego zato ker delodajalci črpaajo iz njih dela velik dobiček. — Ali potemtakem ne dobi delavci zaslužene plače? — Ne. Delavci dobi samo en del vrednosti svojega dela, a ostalo si pridržijo delodajalci kot profit.

— Od kod imajo kapitalisti svoje bogastvo? — Od dela in muk siromašnih proletarcev, katerim nikdar ne plačajo v pravi meri njihovega truda.

— Jeli to prav, da žive eni v lasti in slasti, a drugi umirajo v bedi in gladi? — Ni. Velika krivica je, da oni, ki se celo življenje mučijo, živijo v revščini in stiskah, a oni, ki nič ne delajo, se pa valjajo v bogastvu in slasti.

— Kaj je torej storiti? — Spremeniti je treba današnji družbeni red v boljšega in pravičnejega, pod katerim naj bodo vsi ljudje enaki.

— Kako se more to storiti? — Ako vsi delavci stopijo v socialistično stranko.

Naših "sedem zakramentov."

- 1. Organiziraj se. 2. Delaj na to, da organiziraš tudi druge, ki se niso organizirali. 3. Dobro poznaj temelje socializma. 4. Duševno bodi samostojen. 5. Ne pozabi na svoje otroke. 6. Ne pokori se popovskim nemumostim. 7. Ženi bodi soodrug, a ne gospodar.

Naš "angel gospodov."

Duh časa je prišel k delavcu in in rekel: Bodi svoj, v tebi je moč človeškega človeštva.

Delavci je odgovoril: Tukaj sem!

In beseda je postala telo, ki prebiva med nami. Zdrava socialna demokracija.

Bodi nam v tolažbo in rešitev. Bodi nam mati in napravi iz revščine človeka.

Naša "Zdrava Marija."

Zdrava socialna demokracija, moči polna, človeštvo je s teboj, kajti delavci je s teboj. Kakor v Evropi, tako v Ameriki, tako širrom zemeljske kroglice stiska svoje pest naša internacionala, zahtevajoča kruha in svobode. Blagoslovljena je sad naukov tvojih, socializem, in kakor tukaj, takoj naj se povsod širi tvoje ime, da spreobrne ljudi za boljše življenje na zemlji — amen.

Po "Slobodni riječi."

Socializem je postal sila, s katero se računajo vse obstoječe kapitalistične države.

JUNGLE

Angleški pisatelj Upton Sinclair Z avtoriziranim dovoljenjem poslovenil Jože Zavrtnik

(Copyright, 1905, 1906, by Upton Sinclair.)

(Nadaljevanje.)

Ko je prišla v klavniški okraj, bi takega dela ne sprejela. Zdaj je bila pa vesela, da sme sploh delati. Delala je v delavnici, kjer pokadajo meso v škatlje. Marija je morala pripravljati meso bolnih živali za konzerviranje po sistemu, o katerem je že Jurgis čul. Delala je v delavnici, kamor je redkokdaj posijalo sonce. Pod njo je bila ledenica, nad njo pa kuhinja. Stala je na mrzlem tlaku, glavjo je pa imela v taki vročini, da je komaj dihala. Rezala je meso od kosti. Marsikteri dan ga je rezala od kosov, ki so vagnoli po sto funtov. Delala je od ranega jutra do poznega večera v težkih škornjih, prikačujoča, da jo nenadoma odslovo, vsled slabega trga za konzervirano meso, ali pa da ji vsled napornega dela spodleti nož in se težko rani, ali pa celo zastrupi svojo kri. Takšno je bilo življenje Marije. Ali Marija je delala kot konj. Vzpet napornemu delu se je smejala in je bila vesela, zdaj je vsaj zopet podpirala družino. Za Tam, žiuseve želje se ni mnogo zmenila — dolgo je že čakal, pa naj še čaka. Ob njegovem zaslužku nista mogla živeti, brez njene podpore bi pa družina gladovala. Mali možiček je vsled tega prihajal le na obisk, držal jo je za roko in je moral biti še vesel, da se mu to dovoli. Dan za dnevom so se njegove gosli glasile bolj otožno. Marija je pa držala križem roki, na čelo ji je stopil znoj in tresla se je po vsem životu. V tužnih glasovih je čula glasove nerajnih generacij, ki kličejo po življenju.

Skušnja Marije je uprav ob pravem času ubarvovala Ono pred enako osodo. Tudi ona ni bila zadovoljna s svojo službo. Imela je pa tehtnejše vzroke kot Marija. Ona ni povedala polovice, kar je doživela. Bala se je Jurgisa, posebno pa njegove jeze. Že dolgo je vedela, da jo predstojnica gdč. Henderson črti. Sprava je mislila, da je vzrok v tem, ker je prosila za prost dan po poroki. Kasneje je zopet mislila, da se gdč. Henderson zamerila s tem, ker ji ni prinisala šaril; končno je pa vendar spoznala, da je vzrok iskati povsem drugod. Gdč. Henderson je šele malo časa službovala kot predstojnica. Ali kmalu se je zvedelo, da je bila plačana metresa nekoga nadpaznika v isti delavnici. On ji je preskrbel službo, da bi jo potolažil, kar se mu pa ni posrečilo popolnoma. Večkrat so ju čuli, ko sta se prapala med seboj. Njen značaj je bil značaj hijene. Kmalu je postala delavnica pravi pek. Nekatere delavke so bile istega značaja; iskale so se ji in obrekovale so druge delavke — v delavnici je pa bilo, kot bi se sešle čarovnice celega sveta. Pa še huje!

Ta ženska je stanovala v zloglasni hiši v mestu z nekim sirovim, rdečelasim Irem, po imenu Connor, ki je bil paznik pri malih vozčkih in ki se je vedno šalil z delavkami, ko so prihajale na delo in odhajale z dela. Kadar je šlo slabo z delom, je gdč. Henderson odpravljala nekatere delavke s seboj v zloglasno hišo. V resnici je pa Henderson zajemala svoje delavke iz zloglasne hiše. Dostikrat so dobile ženske iz te hiše delo mesto postenih deklet; dostikrat so se pa morale postena dekleta umakniti zloglasnim ženskam.

Kdor je delal v ti delavnici, ni čul drugih pogovorov, kakor take kot so v navadi v zloglasnih hišah. Pripovedovali so nesramne dogodke in povesti. Ona bi ne bila delala tudi en dan, da jo ni beda silila, da mora delati v tem moralnem močvirju.

Zdaj je razumela, zakaj jo gdč. Henderson črti. Bila je postena deklica, sedaj žena, torej je umevno, zakaj so jo sovražile tudi vse delavke, ki so iz zloglasnih hiš prišle v delavnico.

Sploh pa ni bilo tvornice in delavnice v klavniškem okraju, da bi prostitutke ne imele prednosti pred postenimi delavkami. Ljudstvo v klavnicaeh je bilo večinoma tuje, surovo, neotesano, ki je živelo vedno ob robu družabnega propada, ki je poslušno vohgalo vsakega brezvestnega sužnjardca. Vseled tega se je nemoralnost šopirila vsepovsod kot za časa živalske sužnosti. Dogajale so se stvari, kakršne se ne more izreči, ker sužnjem in sužnjardcem ni delala polt nobene razlike.

Nekega jutra je Ona morala ostati doma. Jurgis je šel po zdravnika in Ona je srečno povila krepkega dečka, dasi je bila zelo šibka. Jurgis je gledal in strmel ter ni hotel verjeti, da je resnica.

Rojstvo dečka je bilo zopet odločen dogodek v življenju Jurgisa. Postal je družinski oče. S tem dogodkom so se zgrmili v njem vse želje, da bi zvečer zahajal v gostilno in se razgovarjal s tovariši. Zdaj si ni druzega želel kot sedeti pri detetu in glasovati ga. Pač vedno! Preje se za deteta ni zanimal. Ali to dete je bilo tudi izvanredno dete. Imelo je najlepši črni očesli in majhne črne kodre na glavičlet; bilo je živig podoba svojega očeta, kar je vsakdo potrdil, ki je videl dete. Jurgisu so bile te izjave prijateljev zelo všeč. Vendar je pa bilo čudo, kako je ta delček življenja zagledal luč tega sveta; ali bilo je neprijetno, da je nos le malec posnel po očetu.

Jurgis je to uzganki rešil brzo. Rekel je: "Dete ni le moje, ampak je tudi Onino." Še nikdar ni Jurgis svojem življenju imel nekaj tako zanimivega, kot je dete. In če premišlino in prevdarimo, je dete vendar interesantna last. Postalo bo mož s človeško dušo — bitje samo za sebe, s svojo voljo! Take misli so rojile Jurgisu po glavi, ki so obujale v njem razne občutke, pa tudi žalostne. Ponosen je bil na malega Antanasa, sploh se je zanimal za vse, kar je potrebno za dete. Vpraševal je, kako se mora oblačiti in kopati dete. Včasih je pa stavil popolnoma bedasta vprašanja.

Jurgis je imel sploh malo časa na razpolago, da bi gledal svoje dete. Nikdar ni občutil sužnjih verig tako, kot sedaj. Ko je prišel domov je dete že navadno spalo. Po naključju se je dete semintje zbudilo, predno je Jurgis zaspal. Zjutraj, ko je odhajal na delo, pa tudi ni imel časa, da bi se bavil z detetom. Le v nedeljo je imel čas, da je kramljajal z njim.

Ali še huje je bilo za Ono. Zdravnik je rekel, da mora že radi deteta ostati doma. Ali Ona je morala v delavnico, dete je pa morala pustiti v oskrbo teti Elzibeti, ki ga je hranila z vodenomodrim otrovom, kterega so imenovali v prodajalni na voglu, mleko.

A Ona je že tako za porod žrtvovala cel tedenski zaslužek. Najboljše, kar je Jurgis mogel storiti za Ono je to, da ji je dovolil, da se sme voziti na delo s poulično železnico, sam pa da teče za vozom in ji pomaga pri izstopu. Saj tudi ni bilo tako naporno delo, če človek ves dan sedi in šiva. Sploh bi pa predstojnica najela drugo delavko, ako bi Ona ostala še dlje časa doma, kar bi bila zopet nesreča za družino. Že radi otroka morajo sedaj še naporneje delati. Za dete sta vendar odgovorna — varčevati morata za njega, da ne bo živelo v bedi, kot morata živeti sama. To je bila prva misel, ki se je rodila v možganih Jurgisa, za to se je odločil, da bo vse žrtvoval za dete.

Ona je zopet odšla k Brownu v delavnico in si tako ohranila delo. Ali dobila je bolezen, kakošno dobi na tisoče žensk, ki žive v enakih razmerah. Težko je povedati, kaj se je sploh pripetilo in kakšne posledice bo imelo za njo. Bila je mala neprivrednost, za katero nikdar kazeni ne izostane. "Ženska bolezen!"

Morala bi iti k zdravniku-specialistu, da bi jo preiskal natančno — morda bo treba eno ali dve operaciji. Imela je bolečine v glavi, hrbtu, bolečine v živilih itd., kadar je v dežju hodila na delo. Ali kdo hočil k zdravniku, saj imajo večinoma vse žene, ki delajo v delavnicaeh v klavniškem okraju, enake bolečine. Morda so povsod enaki vzroki?

Ona ni šla k zdravniku, pač je pa uživala patentirane leke, ktere so ji svetovale prijateljice. V vseh lekkih je bil alkohol ali pa sredstva za spanje. Pomagalo so, dokler jih je uživala. Radi tega je vedno lovilta zdravje, nasprotno pa je vedno boljboljnik bolehal, ker je bila presiromašna, da bi šla k dobremu zdravniku in se ozdravila.

XI.

Poleti so v klavnicaeh zopet delali s polnim parom in Jurgis je zopet zaslužil več denarja. Seve ni zaslužil toliko kot v minolem poletju, ker so mesarji na debelo vsaki dan sprejemali nove delavce na

delo. Vsaki teden so novi delavci po nekakem sistemu pričeli z delom. Obržrali so jih v delu tudi v slabih sezoni, radi tega so delavci manj zaslužili kot druga leta. Po tem sistemu bi prejalisti priklenili vse brezposelne delavce na klavnice. Kakšna fina misel! Stari delavci se morali učiti nove, da bi novi delavci v slučaju stavke zasledili mesto starih delavcev. Vseled prevelikega števila delavcev so stari delavci tako slabo služili, da niso mogli nič prihraniti za slučaj stavke.

Marsikdo bi mislil, da so delavci delali manj, ker so mesarji na debelo poplivali z njimi delavnice. Kaj še! Gonili in priganjali so jih še huje. Priganjaji, pravzaprav njih gospodarji, so izumili vsaki dan nova sredstva, da so jih priganjali tem lože. To priganjalstvo je bilo čutiti huje kot srednjeveško tlako.

Mesarji na debelo so pomnožili priganjače, zaeno jim pa tudi zboljšali plače. Delavci so priganjali tudi z novimi stroji. Splošno se je govorilo, da presiče v klavnici koljejo po določnem času in da se tu določeni čas z vsakim dnevom krči. Pri delu od kosa do tudi značilni čas, potem so pa za delo v znižanem času določili isto ceno, kot je bila prej. Ko so se delavci pričeli v znižanem času dovršiti isto delo, ki je bilo prej, so pa vtrgali plačo! V tvornici za škatlje so zvršili ta manevr tolikokrat, da so delavke že popolnoma obupale. V dveh letih se značilni čas za tretjino njih plače, kar je provzročilo splošno nezadovoljnost, ki mora nekoga dne priklopiti so vrhunec. Meseč kasneje, ko je Marija pričela obrezovati kosti, so v tvornici za škatlje skoraj na polovico znižali plačo.

Razburjenost je narastala tako, da so delavke ostavile tvornice hitro, ne da bi se prve pogajale z nadpaznikom. Neke delavke so čula, da je rdeč prapor simbol zatiranih in tlačanih delavcev. Razvile so rdeč prapor in korakale so gorindol po klavniškem okraju. Po sledila temu je bilo novo društvo. Ali hipna stavka je bila po treh dneh zgubljena, ker so brezposelne delavke ponujale svojo delavno moč na prodaj. Delavka, ki je nosila rdeč prapor, je dobila kasneje službo v veliki prodajalni za 2 in pol dolarja na teden!

Bojazljivo sta Ona in Jurgis poslušala te dogodke. Bila sta se, da tudi njujn zadene kmalu enaka vsoda. Nekdo je krotil vesed, da bodo neizkušeni delavci dobivali le 15 centov na uro. Jurgis je vedel, da tudi za njega pride čas, ako se ta vest vresniči. Zdaj je Jurgis tudi zvedel, da v klavniškem okraju ni več posameznih tvornic, temveč, da vse tvornice tvorijo eno samo tvrdko — mesarski trust.

Vsaki teden so se shajali voditelji trusta in se posvetovale vseh obrtnih točkah na drobno. Za delavce in njih delo je bila na povsod, v vseh delavnicaeh ena sama mera. Jurgis je tudi slisal, da takih sestankih določijo tudi ceno za živino in meso. Seve o tem z Jurgis ni razumel, radi tega ni tudi povpraševal o tem.

Edino Marija se ni bala, da ji bodo utrgali plačo. Delavci, ki je prej zvrševal njeno delo je bil odpušen iz službe, ona je pa postala v kratkem času izurjena delavka. Poleti sta ji Jurgis in Ona plačala zadnji dolg. Radi tega je pričela vlagati denar v hranilnico. Tudi Tamozsius je pričel hraniti. Kosala sta se drug z drugim, kdo bo več prihranil, pri tem sta pa delala proračun za slučaj ženitve.

Premočenje pa dela vsakemu človeku skrbi, kar je tudi Marija spoznala kmalu. Neke prijateljci ji je svetoval, naj vloži denar na banki na Ashland ulici. Vedela pač ni druzgga, kot da je banka velika impozantna. Kaj neki razume uboga, tuja delavka o bančnih poslih druzega, kot da je v banki denar? Marija je živela v vednem strahu, da se v banki lahko pripeti kakšna nezgoda. Vsako jutro je napravila velik ovinek, da se je prepričala, če hiša, v kateri je nastanjena banka, še stoji. Najbolj se je bala požara, ker je svoj denar vložila v banko, češ, da bi ne dobila drugih, če požar vničil banko. Jurgis se ji posmeheval, bil je mož in ponosen na svoje bolj razširjeno znanje. Pripovedoval ji je, da ima banka shrambo, kakršnih ne more uničiti požar. V teh shrambah je na milijone dolarjev na varnem.

Neko jutro je Marija zopet napravila ovinek in je v strahu opazila, da pred banko stoji velika množica ljudi. Poglela je in ni v najhuje gnečo. Na glas je povpraševala, kaj je za banko. Povpraševal so ji, da je naval na banko. Marija pa tega ni razumela. Povpraševal je dalje, ne da bi zvedela kaj odločnega.

Morda ni bilo vse v redu v banki? Ničeh ni mogel povedati bi jasnega. Mogoče je vse. Ali ne bo mogla dvigniti svojega denarja. Na to vprašanje ji ni mogel odgovoriti nikdo. Ljudje so se bal, da ne dobijo denarja, ali skušali so ga dobiti. Bilo je še prezgodaj, da bi zvedeli kaj pozitivnega. Banka je imela še le tri ure kasneje prečeti s poslovanjem.

Pogumno se je Marija prerila skozi množico. Obup ji je dal pogum; svatila je na desno in levo, dokler ni stala pred vrati. Bila je prava slika podivjanih obupancev. Žene so holetno kričale in onezavešale. Možki so pa zopet pogazili vse na tla. V tem diranju se je Marija spomnila, da je pozabila bančno knjižico doma, bte ktere denarja dvigniti ne more. Izvedela si je zopet pot iz gneče in pohitela je domov. Pač sreča za Marijo, kajti malo kasneje je bila spela poljeva na lice mesta.

Po preteku pol ure se je vrnila Marija v spremstvu tete Elzibete. Obe sta bili zasopljivi in bolni od strahu. Ljudje so bili sedaj v vrščen v dolgo vrsto; 50 polheajev je pa zdrževalo red in mir. Te Marija se je morala vvrstiti. Ob dovehit je banka pričela s poslom; uradniki so javili, da bodo izplačali vsakemu, kdor zahteva, da mu vložena svotva izplača.

Kmalu je pričelo deževati in ubogi ljudje so bili premočeni; kože. Vzle dežju so čakali potrpeljivo in se počasi pomikali pravnatom. Marija se je odločila, da bo čakala, naj že pride kar bo da le obdrži svoje mesto. Ali za to so se odločili tudi drugi vlagateli.

Proti večeru je prišel tudi Jurgis, kteremu so otroci povedali dogodek. S seboj je prinesel živeča in dva velika suha šala, kar je bila skama dobrodošla. Drugo jutro se je pred solčnim vzhodom zbralo še večja množica, pa tudi večje število polheajev je dospelo iz mesta. Marija je zopet čakala vstrajno in je končno popoldne prišla na vrsto. Dobila je denar — same debele srebne tolarje, ktere zvezala v robč.

Ko je pričela šteti denar, se ji zopet vrnilo zaupanje do banke; želela je, da ga zopet vloži. Ali uradnik pri okeneu se je razsrdil; povedal ji je, da banka ne sprejme od takih ljudi denarja, ki nima zaupanja do nje. Marija je morala odnesti denar domov. Vso pot je boječ ozirala na desno in levo, pričakovala je, da jo bo kdo skropati. Ko je prišla domov, ni bila nič na boljšem. Zašiti je morala denar v svojo obleko za toliko časa, da ga zopet lahko pouese kakšno drugo banko. Marija je skozi cel teden hodila z zasitim narjem v obleki na delo. Bala se je pred hišo prekoračiti ulico, če ji je Jurgis vedno nagajal, da se bo vsled prevelike tože pogrem v blatu. Ali bala se je tudi, da zgubi delo, ker je izostala iz delavnice. K sreči je pa 10 odstotkov delavcev imelo svoj denar na banki; mesarji na debelo se niso upali dopustiti tako velikega števila delavcev. Naval na banko je provzročil nek pijanec, kterega je aretirali policisti so šli delavci na delo.